

Zagreb
II - 3.328

597
K —.50

2 Rom. no 8-

ŠVICARSKI
GRADANSKI ZAKONIK.

GOVOR

ŠTO GA JE DRŽAO 20. VELJAČE 1909.
U SKUPŠTINI PRAVNIČKOGA DRUŠTVA
PREDSJEDNIK

DR. FR. I. SPEVEC.

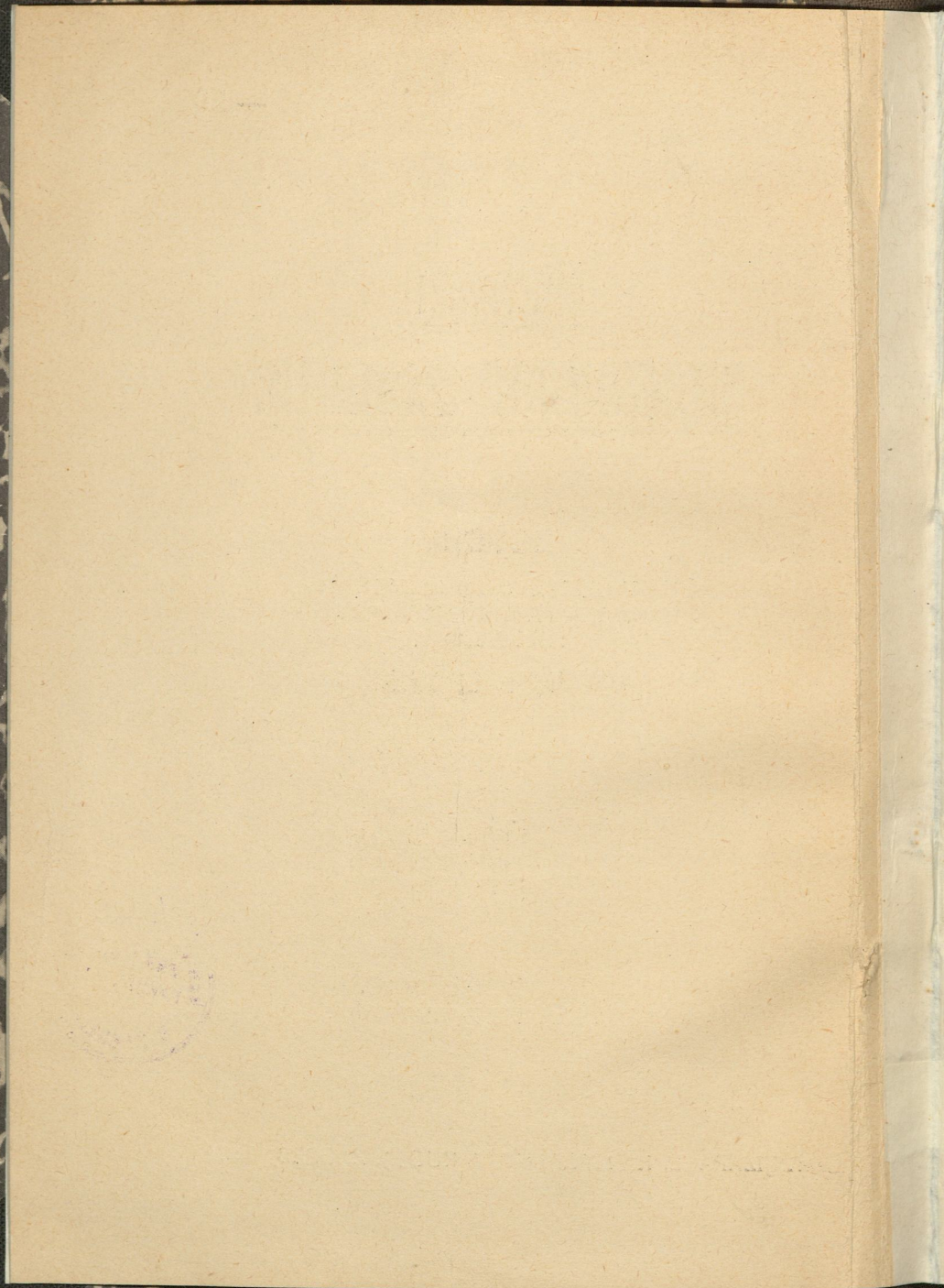

2-3,328
147.

U ZAGREBU 1909.
KR. ZEMALJSKA TISKARA.

KNJIŽARA L. HARTMANA (ST. KUGLI), ZAGREB, ILICA 30

ŠVICARSKI
GRADANSKI ZAKONIK.

GOVOR

ŠTO GA JE DRŽAO 20. VELJAČE 1909.
U SKUPŠTINI PRAVNIČKOGA DRUŠTVA
PREDSJEDNIK

DR. FR. I. SPEVEC.

U ZAGREBU 1909.
KR. ZEMALJSKA TISKARA.

2259 / 47.

Slavna skupštino!

Prije nego pređemo na raspravljanje predmeta, o kojima će imati sl. skupština da stvori zaključke, neka mi bude dopušteno, da Vas, gospodo, srdačno pozdravim, pa da se u kratko osvrnem na djelovanje pravničkoga društva u opće.

Djelovanje u prošloj godini oertano je potanko u izvješću, što ga podnosi uprava današnjoj skupštini. Uprava je i ove godine nastojala oko promicanja našega pravnoga života, pa je u organu društvenom »Mjesečniku« kao što i u mjesečnim skupštinama budno pratila sve, što je u interesu toga života. Pored obrađivanja domaćega prava u teoriji i praksi, svraćalo je pravničko društvo potrebitu pažnju ta-

kođer na prava susjednih i drugih država, osobito na reforme, koje se provadahu tamo u novije doba i sada još provadaju. Razpravljalo je više puta o reformama u Njemačkoj, Austriji i Ugarskoj.

Među vrlo važne reforme najnovijega doba pripada Švicarski građanski zakonik od 10. prosinca 1907. To je u jurističkom svijetu znameniti događaj, s toga neka mi bude dozvoljeno, da na ovom mjestu upozorim na taj događaj naš pravnički svijet.

Švicarska nije imala dosele jedinstvenoga privatnoga prava. Jedinствeno uređeno je u novije doba samo pravo ženidbeno i obvezno. Ostalo privatno pravo bilo je kantonalno, vrlo pocijepano u 26 različitih pravnih područja.

Zahtijevala je potreba pravno-politička, gospodarska i narodna, da se stvori za čitavu Švicarsku jedinstveni građanski zakonik.

Revizijom ustava od 13. studenoga 1898. povjereno bje savez u zakonodavstvo u svim granama civilnoga prava.

Tako postane savez ovlašten i obvezan, da stvori jedinstveni građanski zakonik za cijelu Švicarsku.

Posao oko toga povjeren bje profesoru dru. E u g e n u H u b e r u u Bernu, mužu ženijalnomu, koji je odavna činio pripreme, temeljito kako nitko drugi, proćio i obradio različita švicarska prava.

Već god. 1892. povjeri mu savezno vijeće, da stane izrađivati osnovu zakonika. Pošto je bio Huber sastavio parcijalne osnove, i ove bile ispitane po manjim odborima, izade god. 1900. prva osnova cijeloga zakonika kao osnova pravosudnoga departementa.

Tu osnovu imala je ispitati veća komisija, u kojoj će biti zastupani svi važniji interesi zemlje; ujedno bude pozvan svatko, da podnese svoje želje i prijedloge, koji bi imali da poprave ili dopune osnovu.

Napomenuta komisija, sastojeći od 31 člana, postavljena u svibnju 1901. prosudila je svestrano osnovu, te je ova god. 1904. kao osnova saveznoga vijeća predložena skupštini saveza. Nakon što je i ovdje

temeljito pretresena, prihvaćena bje jednoglasno 10. prosinca 1907. Po ustavu švicarskom moglo se još do 20. ožujka 1908. tražiti t. zv. referendum, t. j. moglo je tečajem 90 dana zahtijevati 30.000 građana, da još narod glasuje o zakoniku. To se međutim nije tražilo. Već prigodom glasanja u skupštini saveza pokazalo se, da su sve političke i socijalne grupe zadovoljne sa zakonikom, te je on, kako napomenuto, prihvaćen jednoglasno.

Na snagu ima da stane novi zakonik 1 siječnja 1912.

Zakonik sastoji od 4 dijela osim uvoda i zaključnoga naslova. Prvi dio normira pravo osoba, drugi obiteljsko pravo, treći nasljedno pravo, četvrti dio stvarno pravo.

Nema dakle obveznoga prava. Ovo je, kako napomenusmo, kodificirano već prije (god. 1881.) te se ima sada revidirati s obzirom na novi građanski zakonik.

Zakonik nema niti običajnoga t. zv. općega dijela. Ali imade kratki uvod od 10 članaka. Kako nema općenitog dijela,

određuje članak 7. uvoda, da se općenite ustanove obveznoga prava o postanku, ispunjivanju i ukidanju ugovora imaju primjenjivati i drugim građansko-pravnim odnošajima.

Pored toga sadržaje uvod mnogu dragocjenu ustanovu. Tako prije svega članak 1.

Taj članak već se odavna vrlo mnogo spominje, pa je i u našim pravničkim skupštinama bila već o njem riječ.

Članak taj glasi: »Zakon primjenjuje se svim pravnim pitanjima, za koja on sadržaje ustanovu po svojem slovu ili po tumačenju.

Ako se ne može iz zakona razabrati ni koji propis, onda ima sudac suditi po običajnom pravu, a gdje nema ni ovoga, onda po pravilu kakovo bi on postavio kao zakonodavac.

Kod toga slijedi on prokušanu nauku i tradiciju.«

Ovim člankom zauzima zakonik stanište prema pitanju, koje u novije doba zabavlja duhove toliko, koliko malo koje

pitanje, a to je pitanje, da li pozitivno pravo ima praznina i da li je sudac ovlašten, da ih ispunjuje.

Klasično shvaćanje drži, da je pozitivno pravo organska cjelina, koja sadržaje u sebi rješenje za svaki slučaj, s toga da nema u pravu praznina.

Danas je ovo shvaćanje prilično napušteno. Priznaje se, da u pozitivnom pravu ima praznina, samo su različita shvaćanja o tom, kako da se ispunjuju te praznine. Jedni upućuju na analogiju, drugi na narav stvari. Treći zagovaraju slobodno stvaranje prava po sucu: sudac može i ima da stvori pravno pravilo, gdje ga nema za slučaj, što ga mora da riješi. No po kojim načelima ima da postupa sudac kod toga, o tom ima malo suglasja.

Švicarski zakonik priznaje, da u pozitivnom pravu ima praznina, pa upućuje suca, da ih ispunjuje po pravilima, kakova bi on postavio kao zakonodavac.

Postupati ima dakle sudac ne samovoljno, već po objektivnom mjerilu kao što i zakonodavac; uvažavati sve one mo-

mente, koje mora uvažavati zakonodavac, kada stvara zakon. Pravilo, što ga ima stvoriti, mora biti u skladu s potrebama života te se što više prislanjati na postojeći pravni poredak. (Ova pravila označuje Gmür (Die Anwendung des Rechtes str. 110. sl.) kao pravila nižega stepena ili trećega razreda, hoće li se pravila običaj-noga prava označiti kao pravila drugoga razreda. Ta pravila vrijede samo za onaj slučaj, za koji su stvorena.)

No kakogod švicarski zakonik bez svake sumnje ovlašćuje suca na vlastito stvaranje pravnoga pravila, tako u drugu ruku priznaje bezuvjetnu premoć zakona i običaj-noga prava, kojega se mora sudac držati. Time staje zakonik na put onoj pogibeljnoj struji, koja zagovara emancipaciju suca od zakona. (Ispor. moj govor u skupštini 9. veljače 1907.)

Sudac ima suditi najprije po zakonu, po pravilu, što ga pruža zakon po svojem slovu ili do kojega se dolazi po tumačenju zakona, kamo pripada i analogija.

Ne može li se u zakonu naći potrebno pravilo, onda ima sudac riješiti slučaj po običajnom pravu, ako ga ima. (Smije li uvažavati samo ono običajno pravo, koje dopunjuje zakon, ili i ono, koji preinačuje zakon ili ga ukida? Ispor. u jednu ruku Gmür cit. str. 85. i sl., u drugu ruku Rümelin, u dolje navedenom govoru str. 35.)

Tekar onda, ako niti zakon, niti običajno pravo ne pružaju propisa, što se potrebuje, ima sudac da sudi po pravilu, kakovo bi on postavio za taj slučaj kao zakonodavac.

Kod cijeloga toga svojega djelovanja, kad primjenjuje pozitivno pravo kao što i kad sâm stvara pravno pravilo, treba sudac, kako veli dalje čl. 1., da se obazire »na prokušanu nauku i tradiciju.«

Po ovom upućuje zakonik suca na znanost i praksu, koje nisu doduše vrelo prava, ne vežu suca formalno, ali se ipak očekuje od njega, da savjesno ispituje nauku znanosti i praksu sudova.

Tako dakle švicarski zakonik priznaje i uvažava pravnoj znanosti i praksi njihovu važnost, određuje sucu dostojan položaj, koji mu diže ugled, omogućuje, da dalje razvija pravo, a da ipak ostane vjeran zakonu. Jer, kako je pozitivno pravo nepotpuno i elastično, to i kod stroge vjernosti suca zakonu ostaje još uvijek prostrano polje za dalji razvoj prava i njegovo prilagođivanje životu.

Važno načelo izriče dalje čl. 2. zakonika, koji glasi: »Svatko ima da radi po vjeri i poštenju («Treu und Glauben«. Ispor. o tom moj govor u skupštini prav. dr. 22. ožujka 1908. Mjesečnik 1908. str. 254. i sl.), kad izvršuje svoja prava i ispunjuje svoje dužnosti. Očita zloraba kojega prava ne uživa pravne zaštite«.

Nakon uvoda slijedi I. dio, koji normira pravo osoba, i to prvi naslov pravo naravnih osoba, drugi naslov pravo juriističkih osoba.

Zakon priznaje i štiti t. z. prava osobnosti ili individualnosti, napose

pravo na ime. (Čl. 27.—30. Ispor. moju raspravu: Ime u pravu str. 12.)

Za jurističke osobe propisuje zakonik radi sigurnosti prometa općenito, da moraju biti upisane u koji javni registar, trgovački registar, hoće li da postignu pravo osobnosti. Izuzete su od toga jurističke osobe javnoga prava, koje stječu pravo osobnosti po propisima javnoga prava, zatim korporacije, koje ne idu za gospodarskom svrhom, već im je neka idealna svrha, n. pr. politička, religiozna, znanstvena, umjetnička, društvena itd. Ove korporacije s idealnom svrhom stječu pravo osobnosti, čim su se konstituirale kao korporacija, »čim se volja, da postoje kao korporacija razabire iz statuta«, koji moraju biti sastavljeni pismeno. I ove se korporacije mogu dati upisati u registar, ali samo u tu svrhu, da se olakša dokaz o njihovoj korporativnoj eksistenciji. (Čl. 52., 60. i 61.)

Ova sklonost prema udrugama s idealnom svrhom nužna je i opravdana s obzirom na veliku važnost, što je imaju ta-

kove udruge za društveni i politički život, a kod prometa i onako ne sudjeluju u znatnijoj mjeri, pa tako ne prijeti prometu znatna pogibija odatle, što nisu upisane u registar.

Upisati se moraju dakle u registar sve korporacije, koje idu za kakovom gospodarskom svrhom, i sve zaklade.

Dio II. normira obiteljsko pravo, prije svega pravo ženidbeno, posvema u modernom duhu: država je ovo područje zauzela definitivno.

Zajednica među mužem i ženom ne prepušta se samo onim drugim moćima, koje uređuju odnošaje ljudi, već zaštitu te zajednice uzima također zakonik u svoje ruke, pa dopušta, da državna vlast postupa, gdje nastane za to potreba. »Ako koji ženidbeni drug zanemaruje svoje dužnosti prema bračnoj zajednici, ili radi tako, da za drugoga nastaje odatle pogibija, sramota ili šteta, onda može ovaj drugi zatražiti pomoć suca.

Sudac ima nemarnoga ženidbenoga druga najprije opomenuti, da ispunjava

svoje dužnosti, a ostane li opomena bez uspjeha, ima za zaštitu zajednice učiniti potrebite odredbe, što ih propisuje zakon (čl. 169.). Može privremeno dokinuti zajednicu kućanstva (čl. 170.), može odrediti, da dužnici ženidbenih drugova imaju plaćati dugove ženi, ako se muž ne brine za ženu i dijete (čl. 171.).

Žena je družica muža, te ga ima popudirati zborom i tvorom u njegovoj brizi za bračnu zajednicu. Ona vodi kućanstvo (čl. 161.). Sposobna je za sklapanje pravnih posala i za parnice (čl. 168.).

Imovinski odnošaji ženidbenih drugova ravnaju se prije svega po ženidbenom ugovoru. No ženidbeni drugovi moraju za svoj ugovor odabrati jedan od onih sistema ženidbenoga imovinskog prava, što ih normira zakonik, a to su: spoj imovine (Güterverbindung, union des biens), zajednica imovinska, i separacija imovine.

Imovinskopravni odnošaji ženidbenih drugova moraju se, da bi imali pravnu snagu i protiv trećih osoba, upisati u ženidbeni imovinski registar, što ga vodi

ured trgovačkoga registra (čl. 248. do 251.).

Redovni sistem ženidb. imovinskoga prava jest spoj imovine, union des biens. Sva se imovina spaja u bračnu imovinu (čl. 194.). Svaki ženidbeni drug ostaje doduše vlasnik svoje imovine, ali bračna imovina stoji pod upravom muža. To je dakle sistem muževlje uprave i uživanja; a biva, ako nije što drugo određeno.

Što se tiče odnošaja između roditelja i djece, pruža zakonik djeci obilnu zaštitu protiv nemarnih roditelja (čl. 283. i sl.). Osobito se ističe normiranje pravnoga položaja nezakonite djece. Uvjeti tužbe radi očinstva kao što i sadržaj takove tužbe, sve je to uređeno mnogo povoljnije za mater i dijete, nego u drugim pravima.

Mati ima pravo tražiti naknadu za troškove poroda, za uzdržavanje tečajem najmanje 4 tjedna prije poroda i nakon poroda, isto tako za ostale troškove nastale u povodu trudnoće ili poroda (čl. 317.). Osim toga može joj sudac dosuditi

određenu svotu novca kao zadovoljštinu onda, ako joj je otac djeteta prije spolnoga općenja bio obećao ženidbu, ako je po tom općenju počinio kakav zločin na njoj ili ako je zlorabio vlast, što mu pripada nad njom, ili napokon, ako ona u vrijeme spolnoga općenja još nije bila punodobna (318.). U ovim slučajevima — osim posljednjega — može se također zahtijevati, da se dijete dosudi ocu sa staleškim posljedicama, t. j. ono dobiva kao što i u slučaju priznaje, ime očevo i njegovu zavičajnost, nasljedno pravo i pravo na uzdržavanje (čl. 323. i 325.).

Važno je, kako zakonik nastoji, da unaprijedi zajednicu obitelji. Ideji zajednice povoljuje u opće. Tako kod stvaranja udruga, zajednici između ženidbenih drugova, među roditeljima i djecom. Tako i zajednici među bližom rodbinom. U tu svrhu određuje, da se krvni srodnici u silaznoj i uzlaznoj liniji kao što i braća dužni, da se međusobno podupiru, gdje bi bez takove potpore dospjeli u nevolju. Ta

je dužnost korelat nasljednoga prava (čl. 328.).

Zatim normira vlast kućegazde nad osobama, koje žive u zajedničkom kućanstvu (čl. 331.).

Ideja obiteljske zajednice nalazi jaku potporu u tom, što joj služi određena imovina. Osobne vezove zajedničara treba da podupire određena vezanost imovine, što služi obitelji. Za tom svrhom ide »obiteljska imovina«, što je normira zakonik pod konac naslova, koji radi o obiteljskoj zajednici (čl. 335.—359.).

Instituti obiteljske imovine jesu:

1. Obiteljska zaklada kao juristička osoba. »Imovina može se spojiti s obitelju tako, da se za namirivanje troškova oko odgoja, opreme ili podupiranja članova ili u slične svrhe osnuje obiteljska zaklada po pravilima prava osoba ili prava nasljednoga« (čl. 335.).

Naprotiv osnivanje obiteljskih fidejkomisa ne dopušta se više, osim u koliko je dopuštena fidejkomisarna supstitucija.

2. Drugi institut obiteljske imovine jest zadruga, *Gemeinderschaft* *indivision*, *indivisione* (čl. 336. i slijedeći).

Ovaj kao što i slijedeći institut, domaja, hoće da predusretnu štetnim posljedicama, što ih uzrokuju diobe i pocjepanost zemljišta osobito za seljački posjed. Njima je kao što i obiteljskoj zakladi svrha, da trajno privežu imovinu za obitelj. Zakonik određuje: »Imovina može biti spojena s obitelji tako, da rođaci ili puste nasljedstvo (baštinu) kao zadružno dobro cijelo ili jedan dio, ili tako da slože imovinu u zadrugu« (čl. 336.).

Nastaje dakle zadruga ili po nasljedstvu ili po ugovoru.

Kada više nasljednika naslijedi ostavitelja, postoji među njima, dok nije ostavina podijeljena, zajednica, koja nije osnovana na idealnim dijelovima, već obvezuje sve nasljednike nerazdjelno i skupno; nasljednici su skupni, nerazdjelni vlasnici (*Gesamteigenthümer*) ostavinskih stvari i raspoložu njima zajednički (čl. 602.).

Zakonik na ime poznaje osim običnoga suvlasništva (čl. 646.—651.) i t. z. skupno vlasništvo, *propriété commune*, *proprieta commune* (čl. 652.—654.). Kod običnoga suvlasništva više je vlasnika vezano međusobno jedino stvarnopravnim zajedničkim odnošajem.

Naprotiv kod skupnoga vlasništva postoji između vlasnika i neki osobni odnošaj, na pr. supružni, rodbinski, društveni itd., te prema tomu osobnom odnošaju udešuju se i stvarnopravni odnošaji.

Razlika između ta dva instituta stoji osobito u tom, što suvlasnik može da raspolaže svojim dijelom; dok skupni, nerazdjelni vlasnik ne može; jer rodbinska sveza, u kojoj se nalaze zajedničari, ili određenje stvari za zajedničku svrhu ne dopuštaju, da pojedinac stavi mjesto sebe drugoga kao člana zajednice. Ističe se dakle ovdje više osobni i socijalni element.

Zadruga, kako rekosmo, nastaje ili po nasljedstvu ili po ugovoru. Za ugovor, kojim se osniva zadruga, treba javna isprava

i potpis svih zadrugara ili njihovih zastupnika (čl. 337.).

Zadruga obvezuje zadrugare, da zajednički gospodare. Dok traje zadruga, ne mogu pojedinci niti tražiti diobe niti raspolagati svojim dijelom (čl. 339.). Zadruga imovina skupno je vlasništvo svih zadrugara. No pojedini članovi mogu imati i svoju osobnu imovinu (osebunjak) čl. 342.

Uprava i raspoložba zadržnom imovinom pripada svima, odnosno onomu, komu je zadrugari povjere (čl. 340. i 341.).

Zakonik potanje normira, s kojih razloga može prestati zadruga i kako se dijeli (čl. 343.—346.). Napose o diobi nasljedstva čl. 604., 607.—625.

Posebnu vrstu sačinjava zadruga prihoda, Ertragsgemeinschaft, indivision en participation, compartecipazione (čl. 347. i sl.).

Vlasništvo ostaje i ovdje zajedničko, ali se napušta zajedničko gospodarstvo i

povjerava jednomu zadrugaru, pa se samo prihod dijeli među zadrugare.

Ovakova zadruga nastaje osobito onda, kada se baštini kakovo poljodjelsko gospodarstvo (exploitation agricole, azienda agricola), a prilike su takove, da ne dopuštaju realne diobe niti zajedničkoga gospodarstva.

Zakonik na ime određuje: »Ako se u ostavini nalazi kakovo poljodjelsko gospodarstvo, pak ako je jedan od nasljednika pripravan, da preuzme to gospodarstvo i sposoban je za to, onda se ima ono nepodjeljeno, u koliko sačinjava ekonomičko jedinstvo, dodijeliti tomu nasljedniku i uračunati mu prema prihodnoj vrijednosti« (čl. 620.).

»Ako koji sunasljednik prigovori tomu, ili je više njih pripravno, da preuzmu gospodarstvo, onda o tom, kome će se dodijeliti, da li će se prodati ili razdijeliti, odlučuje nadležna oblast, uzevši u obzir mjesni običaj, a gdje nema ovoga, osobne odnošaje nasljednika.

Oni nasljednici, koji hoće sami osobno da vode gospodarstvo, imaju u prvom redu pravo tražiti, da im se dodijeli. Ne će li nijedan od sinova, da sam preuzme gospodarstvo, onda ga mogu preuzeti i kćeri, u koliko su one ili njihovi muževi sposobni za gospodarstvo« (čl. 621.).

Ako je onaj, koji je preuzeo gospodarstvo, pa mora da isplati sunasljednike, opterećen time tako, da bi za osiguranje njihovo morao opteretiti svoje nekretnine preko tri četvrtine vrijednosti, za koju ih je preuzeo, računajući ovamo i već postojeća založna prava, onda može on zahtijevati, da se dioba s obzirom na preuzeto gospodarstvo odgodi.

U ovom slučaju sačinjavaju sunasljednici z a d r u g u p r i h o d n u (čl. 622.).

Čim onaj, koji je preuzeo gospodarstvo, dođe u takav položaj, da može sunasljednike isplatiti, a da se ne mora preko mjere zadužiti, onda može svaki sunasljednik otkazati zajednicu i tražiti svoj dio.

Onaj, koji je preuzeo gospodarstvo, može, ako nije drukčije uglavljeno, u svako

doba tražiti, da se razriješi zadruga (čl. 623.).

Kada u smislu čl. 622. nastaje među sunasljednicima zadruga prihoda, niti onda ne sili se sunasljednik apsolutno, da ostane u zadruzi, već može svaki, mjesto da ostane u zadruzi, tražiti svoj dio u formi tražbine, osigurane zadružnim dobrom.

No taj isplaćak ima se za onaj dio, radi kojega bi se zadružno dobro moralo opteretiti preko tri četvrtine vrijednosti, dati samo u formi nasljedničke rente, koja se barem 10 godina ne može otkazati, a ima se ukamatiti najviše onako, kako to biva kod rentâ (čl. 624.).

Ako je s poljodjelskim gospodarstvom, o kojem je bila dosele riječ, spojeno kakovo drugo kao akcesorno, onda se ima cijelo nepodjeljeno dodijeliti onom nasljedniku, koji je pripravan to preuzeti te je sposoban za to, a uračunava mu se prema prometnoj vrijednosti.

Ako koji od sunasljednika prigovori tomu, ili ih više pripravno, da preuzmu,

onda odlučuje nadležna oblast kao gore po čl. 621. (čl. 625.).

3. Treći institut obiteljske imovine jest domaja, Heimstätte, asile de famille, asilo di famiglia.

Kao domaja može se odrediti koje poljodjelsko dobro ili dobro, što služi kakovomu drugomu obrtu ili koja kuća zajedno s pripacima. Uvjeti za to jesu slijedeći:

Dobro ili kuća ne smije biti veće, nego je potrebno, da pruža jednoj obitelji redovno uzdržavanje ili stan bez obzira na založnopravna opterećenja ili inaku imovinu vlasnika. Vlasnik ili njegova obitelj moraju sami da gospodare, rade zanat ili stanuju u kući, u koliko ne bi nadležna oblast s važnih razloga dopustila privremeno izuzetak (čl. 350.).

Kada se osniva domaja, onda treba prije svega to službeno oglasiti te pozvati vjerovnike kao što i druge osobe, koje misle, da se osnivanjem domaje vrijeđaju njihova prava, da prijave svoj prigovor.

Založni vjerovnici imaju se napose obavijestiti (čl. 351.).

Ako dotično dobro ili kuća odgovara potrebama, pak ako se ne vrijeđaju prava trećih osoba, onda će oblast odobriti osnivanje domaje.

Ako koji vjerovnik prigovori, ne smije se osnovati domaja.

No dužnik može nezadovoljna vjerovnika namiriti, nevezan na rok otkaza (čl. 352.).

Osnovana je domaja pravovaljana, kad je upisana u gruntovnicu, a to se mora ureda radi objaviti (čl. 353.).

Učinak osnivanja domaje stoji u tom, da se domaju ne može opteretiti novim založnim pravom.

Vlasnik ne smije domaje niti prodati, niti dati u zakup ili u najam.

Ovrha na domaju nije dopuštena, osim prinudne uprave (čl. 354.).

Nadležna oblast može naložiti vlasniku domaje, da primi u nju svoje rođake silazne i uzlazne loze, te svoju braću, u koliko im je takav primitak silno nuždan, a oni nisu nevrijedni toga (čl. 355.).

Ako vlasnik domaje postane insolventan, onda dobiva dobro ili kuća posebnoga zastupnika, koji se ima brinuti za interese vjerovnika, pazeći kod toga na svrhu domaje (čl. 356.).

Ako vlasnik umre, može dalje da postoji domaja samo onda, ako je naredbom posljednje volje pravovaljano određeno, da je imaju preuzeti nasljednici.

Nema li takove naredbe, onda se nakon smrti vlasnika briše upis u gruntovnici (čl. 857.).

Vlasnik može ukinuti domaju za svojega života. U tu svrhu zatražit će kod nadležne oblasti brisanje domaje iz gruntovnice. Molba za brisanje ima se publikovati. Ne bude li opravdana prigovora, ima se brisanje dozvoliti (čl. 858.).

Propisi, što će ih postaviti o domaji pojedini kantoni, trebaju potvrde saveznoga vijeća (čl. 859.).

Napomenutim institutima nastoji švicarski zakonik da riješi teški onaj problem, kako da se uzdrži i osigura zdravi seljački stalež. Za istim ciljem idu, kako

je poznato naši zadružni zakoni, samo što se često odviše ističe zadružni život »pod moranje«. (Isporedi moje predavanje: »Osnova zadružnoga zakona«, Mjesečnik 1888. str. 591.—603.)

Kako je švicarski zakonik prihvaćen jednodušno i kako ga sve hvali, sigurno će se švicarsko pučanstvo poslužiti i napomenutim institutima. Okružno pismo švicarskoga seljačkoga sekretarijata izražava želju, da se uvedu domaje. One mogu biti na pr. naknade za obiteljske fidejikomise, koji se više ne dopuštaju. Može se također zbiti slučaj, da je koji rođak voljan pomoći kojemu rataru u nevolji, pod uvjetom, da ratar uredi svoje dobro po pravu domaje. Otac kupi svojemu nešto razkulašenomu sinu dobro uz uvjet, da se osnuje domaja. Isto tako kod nutarnje kolonizacije može se dobro upotrebiti institut domaje, na pr. za naseljivanje ratarskih radnika, ili kad se novo kultivirana zemlja predaje seljacima, ili osnivaju domaje za otpuštene kažnjenike. Možda će doći — veli se dalje u onom pismu —, jednom vri-

jeme, kad će država pružati pomoć preza-
duženom seljaku, olakšati mu plaćanje ka-
mata i amortizaciju duga, ali će za to za-
htjevati, da se seljaci podvrgnu pravu do-
maje.

Osnova zakona, kojim se uvada gra-
đanski zakonik u kantonu Bern, uvažava
onu želju seljačkoga sekretarijata.

Kao posljednji dio obiteljskoga prava
normira zakonik tutorstvo čl. 360. i sl.

Tutorice mogu biti i žene. Pod tutor-
stvo mogu se staviti osobe i radi pijanstva,
i radi opakog načina života (čl. 370.).

Treći dio zakonika normira na-
s l j e d n o p r a v o .

Najprije zakonsko nasljedno pravo,
polazeći sa stanovišta, da je zakonsko na-
sljedno pravo pravilo, a raspoložba za slu-
čaj smrti da je iznimka.

Glasovito ono pitanje, ima li se na-
sljedno pravo ograničiti samo na bližu rod-
binu ili protegnuti na rodbinu u opće, rje-
šava zakonik u prvom smislu. (O tom pi-
tanju raspravljano je u skupštini pravni-

čkoga društva 16. prosinca 1905. Ispor.
Mjesečnik 1906. str. 17. i sl. str. 73. i sl.)

Zakonsko nasljedno pravo proteže se samo do loze djeda i babe, baštine dakle jošte i djed i baba te njihovi potomci (čl. 459.).

Pradjed i prababa dobivaju samo uživanje onoga dijela, koji bi bio pripao njihovim potomcima, da su doživjeli pripad nasljedstva. Ako su pradjed i prababa umrli, dolaze na njihovo mjesto braća djeda i babe ostaviteljeve (stari ujak, stara teta) (čl. 460.).

Među nasljednike prve parentele, descendente, pripada i adoptirano dijete i njegovi potomci (čl. 465.); isto tako nezakonito dijete. Nezakonita (vanbračna) rodbina u opće ima u rodu matere isto onakovo nasljedno pravo, kakovo i zakonita rodbina, i to aktivno i pasivno. Naprotiv u rodu oca to je nasljedno pravo ograničeno. Priznaje se samo onda, ako je nezakonito dijete dobilo stalež oca po priznanju ili po presudi suda.

Zatim kada nezakoniti nasljednik ima da dijeli sa zakonitim nasljednikom oca, onda dobiva nezakoniti samo polovicu onoga, što pripada zakonitomu (čl. 461.).

Sa bližom rodbinom konkurira u nasljedstvu i ženidbeni drug. Ako iza ostavitelja ima djece, tada ženidbeni drug, što je ostao na životu, može birati: ili uživanje polovice ostavine, ili vlasništvo jedne četvrtine.

Ako ženidbeni drug konkurira s nasljednicima roditeljske loze (II. parentele), onda dobiva četvrtinu u vlasništvo, a tričetvrtine na uživanje, ako pak konkurira s nasljednicima iz loze djeda i babe, dobiva polovicu u vlasništvo, a drugu polovicu na uživanje. Nema li niti ovih nasljednika, onda dobiva ženidbeni drug vlasništvo cijele ostavine (čl. 462.). Svoje pravo uživanja može ženidbeni drug dati uvijek pretvoriti u primjerenu godišnju rentu (čl. 463.).

Iza napomenutih nasljednika dalji rođaci nemaju nasljednoga prava, neće imati prilike, da postanu t. z. v e s e l i b a -

štinici. Ostavinu dobiva kanton, u kojem je ostavitelj imao zadnje prebivalište, ili pak općina, koju zakonodavstvo toga kantona označi kao ovlaštenu (čl. 466.).

Kako se vidi, ovo je stanovište švicarskoga zakonika dosta radikalno prema drugim zakonicima, osobito njemačkomu, koji priznaje nasljedno pravo rođacima, dokle ih ima.

Raspoložbe za slučaj smrti (čl. 467.—536.) priznaje zakonik ne samo u formi oporuke, nego i u formi nasljednoga ugovora. Sloboda raspolaganja pripada potpuno onomu, koji nema bliže rodbine. Naprotiv ne može posve slobodno raspolagati onaj, koji ima djece, roditelje, braće ili ženidbenoga druga. Ovima mora ostaviti njihov nužni dio, ako ne postoji razlog, radi kojega ih može da razbaštini. Nužni dio descendenta iznosi tričetrvtine zakonskoga dijela; svakoga roditelja polovicu, za svakoga od braće četvrtinu, a za ženidbenoga druga cijelo njegovo pravo na vlasništvo, kad konkurira s drugim zakonskim nasljednicima; a polovica toga

prava, kad je on jedini zakonski nasljednik (čl. 471.).

No ostavitelj može ženidbenu drugu, kad imade zajedničke djece, ostaviti uživanje na cijelom dijelu ostavine, koji pripada djeci. Ovo uživanje dobiva onda ženidbeni drug mjesto zakonskoga nasljednoga prava, što mu pripada onda, kada konkurira sa zajedničkom djecom. Ako se ženidbeni drug opet uda ili oženi, onda gubi polovicu svoga uživanja (čl. 473.).

Dalje određuje zakonik s obzirom na nužni dio braće, da mogu kantoni za svoje pripadnike, koji su u njihovom području imali zadnji domicil, pravo braće na nužni dio ili ukinut ili ga protegnuti na potomke braće (čl. 472.).

Drugi dio nasljednoga prava uređuje otvorenje (pripad) nasljedstva i stečenje (čl. 537.—640.).

Otvara se nasljedstvo sa smrću ostavitelja, a nadležna je oblast odmah dužna učiniti što treba, da se osigura nasljedstvo. Stječe se nasljedstvo načelno ipso jure (čl. 560.), dakle bez posebnoga nastupa;

ali se dopušta nasljedniku, da odbije pripalo mu nasljedstvo, i to u roku od 3 mjeseca. Ne izjavi li se u tom roku, stječe nasljedstvo definitivno (čl. 566. i 571.).

Četvrti i posljednji dio zakonika normira stvarno pravo u tri odjela. Prvi odio: vlasništvo, drugi odio: ograničena stvarna prava, i to služnosti, realne terete te založno pravo, treći odio: posjed i gruntovnicu. Kod prava vlasništva na čelu su općenite ustanove o sadržaju prava vlasništva, o njegovom opsegu, i o zajedničkom vlasništvu na ime suvlasništvu i skupnom vlasništvu (čl. 641.—654.).

Nakon toga normira zakonik napose vlasništvo nekretnina a napose vlasništvo pokretnih stvari.

Predmet imobilijarnoga vlasništva jesu nekretnine.

Nekretnine pak u smislu zakonika jesu (čl. 655.):

1. Zemljišta sa svojim sastavnama, zgradama i nasadama.

2. Samostalna i trajna prava upisana u gruntovnicu. Tako pravo građenja t. j. pravo, sagraditi i uzdržavati na tuđem zemljištu zgradu; zatim pravo na vrelo t. j. pravo, služiti se vrelom na tuđem zemljištu; isto tako ovlašćenja po vodnom pravu, koncesije za porabu vodne snage javnih voda.

Ta prava mogu se osnovati kao zemljišne služnosti, spojene s pravom vlasništva određenoga zemljišta, kojemu imaju da služe.

Ne mogu ta prava biti i samostalna t. j. tako osnovana, da nisu spojena s pravom vlasništva nekog zemljišta, već su osnovana za individualno označenu osobu. Ovdje može ovlaštenik zahtijevati, da se to njegovo pravo unese u gruntovnicu kao nekretnina, t. j. da se otvori u gruntovnici posebni list (folij) za to pravo. Po tom biva to pravo samostalno, te se može samostalno otuđivati poput vlasništva. Pretpostavlja se u tim slučajevima, da se radi o trajnom pravu, koje nema da

služi samo kratkotrajnoj, prolaznoj potrebi.

Na taj način biva moguće, da se napomenuta prava stave u promet kao samostalni predmeti i time se povećava njihova vrijednost.

3. Među nekretnine ubraja zakonik i rudnike, t. j. naprave i naslage ispod zemlje, a ne pravo rudarenja.

Kod uređivanja sadržaja prava vlasništva ne pazi možda zakonik samo na vlasnika, već uzima, kako treba, obzir na opće dobro te na interese susjeda. Prema tomu stavlja pravu vlasništva stege, koje mu oduzimlju egoistični, antisocijalni žalac.

Općeniti je propis, po kojem vlasnik, koji prekorači svoje pravo vlasništva, pa odatle nastane za drugoga šteta, odgovara ovomu drugomu (čl. 679.). Potanko za tim normira zakonik susjedsko pravo, koje je na pr. kod nas posve zanemareno (čl. 684.—698.).

Pravo prijekupa i otkupa može se osnovati ugovorom, pak ako se upiše u

gruntovnicu, djeluje apsolutno, stoga zakonik govori o njima ovdje (čl. 681. i 683.).

Suvlasnici pako imaju pravo prijekupa po samom zakonu (čl. 682.).

Mnoge javnopravne stege, u interesu općega dobra, prepušta zakonik savezu, kantonima i općinama (čl. 702.). Ipak i sâm postavlja u tom pogledu nekoje norme. Tako kada se radi o melioracijama tla, koje se mogu provesti samo zajedničkim poduzećem, pak ako se slože o tom dvije trećine vlasnika, kojima pripada ujedno više nego polovica tla, o kojem se radi, onda su ostali vlasnici dužni da pristupe takovom poduzeću (čl. 703.).

Zakonik normira dalje pravo vrela i bunara, pa određuje, u koliko su vlasnici vrelâ i bunarâ dužni dopustiti i drugima, da se služe njima; i kad su dužni otstupiti ih za opće korisna poduzeća, na pr. vodo- vod itd. (čl. 704.—712.).

Za stećenje vlasništva na nekretninama najvažniji je upis u gruntovnicu (čl. 656.).

Načelno stječe se pravo vlasništva na nekretnini tekak po upisu u gruntovnicu (apsolutni princip upisa).

Međutim ne podaje prava vlasništva sâm upis za sebe, već treba ispuniti i druge uvjete, napose treba da postoji valjani pravni naslov (razlog stečenja), koji opravdava upis (princip legaliteta). I to nije dosta kao po njemačkom zakoniku, samo valjani stvarnopravni ugovor, sporazumak o prijelazu stvarnoga prava, već treba da postoji valjani pravni posao, koji obvezuje na prijenos vlasništva. »Ugovor upravljen na prijenos vlasništva treba da ima formu javne isprave« (čl. 657.). Tako određuje zakonik radi važnosti prometa nekretninama, da se ne prenosi vlasništvo nekretnina na osnovu usmenog uglavka ili privatnoga pisma.

Apsolutni princip upisa ne da se međutim provesti bez obzira, te ga zakonik provada, kad se stječe vlasništvo nekretnina po pravnim poslovima. Naprotiv kod »okupacije, nasljedstva, eksproprijacije, ovršne dražbe ili sudačke presude stječe

stečnik vlasništvo već prije upisa, ali raspolagati u gruntovnici može nekretninom tekar pošto je upisana» (čl. 656. al. II.).

Ovdje se dakle stječe vlasništvo već prije upisa u gruntovnicu. Radi toga nastaje lako opreka između pravoga stanja i onoga, kako ga pokazuje gruntovnica. Da bi se sada prinudila stranka na upis, određuje zakonik, da samo onaj vlasnik može gruntovnički raspolagati nekretninom, koji je upisan (relativni princip upisa).

Vlasništvo nekretnine stječe se i dosjelošću. Doduše ne može dosjelost danas više imati prijašnje važnosti pored publiciteta gruntovnice. Tko steče nekretninu pouzdavajući se u gruntovnicu, taj biva vlasnik makar prednik to nije bio. No pošteno stečenje štiti samo od nedostatka vlasništva prednikova, ali ne od nedostataka pravnoga naslova.

Ako je dakle netko upisan doduše u gruntovnicu, ali na osnovu nevaljanoga pravnoga naslova ili u opće bez pravnoga naslova, onda može protiv njega, makar se on nalazi u dobroj vjeri, pravi ovlašte-

nik uvijek ustati tužbom. Upis u gruntovnicu štiti doduše onoga, koji pouzdavajući se u taj upis, steče od upisanoga, ali ne štiti upisanoga samoga.

Ta nesigurnost mora jednom prestati, bilo da se konstituira u tu svrhu zastara tužbe, kojom se može pobijati upis; bilo da se prihvati dosjelogost na osnovu neopravdanoga upisa.

Švicarski zakonik prihvaća ovaj drugi put kao zgodniji, pa određuje:

»Ako je netko neopravdano upisan u gruntovnicu kao vlasnik, pa posjeduje nekretninu deset godina u dobroj vjeri neprekidno i bez prigovora, onda se njegovo vlasništvo ne može više pobijati« (čl. 661.). Treba dakle za ovu t. z. tabularnu dosjelogost prije svega upis u gruntovnicu. Za tim posjed, pošten i nesmetan. Sâm upis bez posjeda ne vodi do dosjelogosti. Naprotiv ne treba da postoji valjani pravni naslov, jer dosjelogost ima upravo nedostatke naslova da sanira.

(Tabularnu dosjelogost poznaje i njemački građanski zakonik §. 900. Traži zato

upis u gruntovnicu i posjed kroz 30 godina. Naslov pače ni dobra vjera ne traže se. Ma da t. z. tabularni posjed nije nikakav posjed, ipak se govori o tabularnoj dosjelogosti, u koliko se traži za nju upis u gruntovnicu. No ta dosjelogost ne osniva se na tobožnjem tabularnom posjedu, već na pravom (naturalnom) posjedu, koji je u skladu s upisom. Protiv izraza »tabularna dosjelogost« Cosack, Lehrbuch §. 181.

Ta t. z. tabularna dosjelogost pobudila je, kako je poznato, veliku graju u literaturi našega građanskoga zakonika. U novije doba prepiru se o tom, da li ta institucija još postoji ili su je gruntovni zakoni ukinuli. Osnova novele općemu građanskom zakoniku od god. 1907. stoji na ovom drugom stanovištu, ali jerbo se o tom još dvoji, ukida ona naročito §§. 1467. i 1469. o. g. z. (§. 199.).

O pitanju »da li za t. z. tabularnu dosjelogost treba fizični posjed,« kako to traži švicarski i njemački zakonik, raspravljano je u skupštini pravničkoga društva 31.

svibnja 1893. Rasprava štampana je napose.)

Osim toga poznaje švicarski zakonik izvanrednu dosjelost od 30 godina za onoga, koji neprekidno i bez prigovora posjeduje kao svoje vlasništvo nekretninu, koja nije upisana u gruntovnici. Isto tako za onoga, koji posjeduje nekretninu, kojoj se vlasnik ne vidi iz gruntovnice, ili je na početku tridesetgodšnjega roka dosjelosti bio mrtav odnosno proglašen, da ga je nestalo (čl. 662.).

U prvom slučaju može onaj, koji je dovršio dosjelost, tražiti da bude upisan u gruntovnicu kao vlasnik. U drugom slučaju određuje upis sudac, ako u određenom po oblasti roku nije stavljen ni koji prigovor ili je stavljeni prigovor otpučen.

Vlasništvo pokretnih stvari normiraju čl. 713.—729.

Među pokretne stvari ubraja zakonik i »prirodne sile, koje se mogu podvrći pravnoj vlasti a nepripadaju među nekretnine« (čl. 713.).

Naprotiv prava na pr. tražbine, nisu »stvari« i ne mogu biti predmet prava vlasništva, dok je uživanje i založno pravo moguće i na njima. Poznat je onaj živahni prijepor, da li prirodne sile, napose električna energija, pripadaju među »stvari«. Švicarski zakonik pristaje uz shvaćanje, da je to stvar, u koliko je moguća na njoj pravna vlast, i to pokretna, u koliko ne pripada među nekretnine kao na pr. vodna snaga.

Vlasništvo pokretne stvari prenosi se redovno tako, da se pravovaljano prenese posjed stvari (čl. 714.). Posjed ima ovdje onakovo značenje, kakovo upis u gruntovnicu kod nekretnina. Posjed je forma stvarnih prava na pokretnim stvarima, t. j. način, kako se ta prava u vanjštini prikazuju i kako ih mogu treće osobe spoznati. S toga posjed i stećenje posjeda zastupaju princip upisa u gruntovnicu i princip javnosti. Tko stječe pokretnu stvar, smije se pouzdavati u posjed baš onako, kao što stjecalac nekretnine u gruntovnicu. Kao što upis u gruntovnicu osniva pred-

mnjevu za vlasništvo, tako i posjed (čl. 930.). »Tko u dobroj vjeri dobije pokretnu stvar prenesenu u vlasništvo, biva njezin vlasnik, čim se štiti on u posjedu stvari po pravilima posjeda, makar prenositelj nije bio ovlašten, da prenese vlasništvo« (čl. 714. al. II.).

Mnogo se raspravljalo o tom, može li se prigodom prijenosa priuzdržati pravo vlasništva, ili se ima takov priuzdržaj za-
brani. Protiv njega govori to, što se može lako upotrebiti u lihvarske svrhe, i što zavarava ljude o kreditnoj sposobnosti stečnika.

U drugu ruku ima slučajeva, u kojima je priuzdržaj vlasništva opravdan i nuždan. Osobito osobama, koje žive od onoga, što svaki dan zasluže, omogućuje se tako, da dobiju robu na vjeresiju, pa kupovninu malo po malo otplaćuju.

Zakonik rješava to pitanje tako, da priznaje priuzdržaj vlasništva na pokretnoj stvari, prenesenoj stečniku, samo onda, ako je taj priuzdržaj upisan u javni re-

gistar, što ga vodi ovršni ured u prebivalištu stečnika (čl. 717.).

Kod trgovine marvom isključen je svaki priuzdržaj vlasništva (ibid.). Ovdje se može osnovati založno pravo i to dostaje.

Prijenos vlasništva bez prijenosa posjeda (t. z. konstitut) vrijedi za treće osobe samo onda, ako ne biva u tu svrhu, da se tko ošteti ili da se običu propisi o pokretnom zalogu. Sudac ima da odluči o tom po svojoj rasudi (čl. 717.).

Nakon prava vlasništva uređuje zakonik ograničena stvarna prava, u prvom redu služnosti.

Kod uređivanja prava služnosti ne drži se zakonik samo pojmovi t. z. općega prava, već polazi dalje te uvažava moderni razvoj. Napose priznaje, da zemljište može da služi ne samo vlasniku određenoga povlasnoga zemljišta, već i kojoj god drugoj osobi, te da se sadržaj zemljišne služnosti može ravnati ne samo prema naravi povlasnoga i poslužnoga dobra, već i prema interesima vlasnika do-

bra ili osobe, kojoj kao takovoj pripada služnost.

Prema tomu normira zakonik najprije zemljišne služnosti kao odnošaj između povlasnoga i poslužnoga dobra (čl. 730.—744.); zatim uživanje (čl. 745.—775.), onda pravo stana (čl. 776.—778.), pravo građenja (čl. 779.), pravo na vrelo (čl. 780.); napokon druge služnosti o kojima veli: »Služnosti drugoga sadržaja mogu se u korist koje mu drago osobe ili zajednice osnovati na nekretninama, u koliko ove mogu da služe komu za porabu, kao za vježbanja u pucanju, za put i stazu.

Ove služnosti, ako nije drukčije ugovoreno, ne mogu se prenijeti na drugoga, a sadržaj njihov ravna se prema običnim potrebama ovlaštenika. U ostalom vrijede za njih ustanove o zemljišnim služnostima (čl. 781.).

Švicarski zakonik poznaje dalje služnosti i na vlastitoj stvari.

Prema načelu upisa prestaje služnost tekar, kada se briše u gruntovnici (čl.

734.) postoji dakle sve dotle, dok nije brisana, makar se spoji vlasništvo povlasnoga i poslužnoga dobra (čl. 735.). Kako se ovo priznaje, tako je moguće također, da se pođe za korak dalje, pa dopusti, da se odmah iz početka osnuje služnost na vlastitom zemljištu, koja će imati prije svega samo formalnu važnost, no čim se odijeli vlasništvo na povlasnom dobru od vlasništva na poslužnoj stvari, staje služnost potpuno na snagu.

Švicarski zakonik ne žaca se, da učini taj korak bez obzira na doktrinalne sumnje, radi kojih n. pr. njemački zakonik nije toga učinio. [Ispor. moje: Rasprave o modernom založnom pravu (Zagreb 1909.) str. 27., 28.]

Prema tomu određuje čl. 733. »Vlasnik može osnovati služnost na svojoj nekretnini u korist koje druge svoje nekretnine«.

Ovakova služnost na vlastitoj strani može imati mnogo praktičnu vrijednost. Prije svega može si vlasnik ovako osigurati prvenstvo pred kasnije osnovanim

stvarnim pravima. Na pr. vlasnik ima zemljište, po kojem može doći na javnu cestu. On hoće to zemljište da založi, ali si prije osnuje služnost puta. Ova će mu služnost estati i onda, ako se opterećeno zemljište proda kao zalog.

Znatnu korist pružaju dalje vlasničke služnosti onda, kad hoće tko, n. pr. kakav poduzetnik da parcelira svoje zemljište u svrhu, da se grade na njem vile, radnički stanovi itd. Tada može on odmah osnovati služnosti za pojedine parcele onako, kako će to odgovarati potrebama interesenata. (Ispor. Huber, Erläuterungen 579.)

Ovakove služnosti osnivaju se po jednostranoj pismenoj dozvoli vlasnika, dočim za druge zemljišne služnosti treba pismeni ugovor (čl. 732.).

Vlasnička služnost ne ograničuje vlasnika, dok obje nekretnine, povlasna i poslužna, pripadaju njemu; no čim se vlasništvo tih nekretnina odijeli, dobiva služnost snagu i protiv vlasnika. Na p. vlasnik osnovao je služnost vidika na svojoj nekretnini u korist druge. Poslije toga gradi

tako, da vidik zagradi. Steče li kasnije netko drugi ovlaštenu nekretninu, može on zahtijevati, da se zgrada ukloni.

Druga kategorija ograničenih stvarnih prava jesu realni tereti, Grundlasten, charges foncières. Zakonik ih normira u istom naslovu sa pravom služnosti (čl. 782.—792.). Sličra su oba instituta u tom, što se prikazuju kao opterećenje nekretnine; no razlikuju se po sadržaju toga opterećenja. Realni tereti obvezuju vlasnika opterećene nekretnine na neko pozitivno djelo, na određenu činidbu; dok sadržaj služnosti stoji redovno i glavno u tom, da opterećeni nešto trpi ili propusti.

Bez realnih se tereta često ne može biti. Umjesni su svagdje, gdje hoće netko, da si stvarno osigura određene činidbe od neke stvari. Na pr. fabrika hoće da si osigura dovođenje električnosti iz druge fabrike. Ili kakova udruga hoće, da si osigura dobavljanje mlijeka od određene ekonomije trajno, neovisno od eventualnih promjena vlasnika.

Da bi se uklonile štetne posljedice, koje bi mogle nastati od toga instituta po gospodarstvo, određuje zakonik, da sadržaj realnoga tereta može biti samo takova činidba, koja ili slijedi iz gospodarske naravi opterećene nekretnine ili je određena za gospodarske potrebe ovlaštene nekretnine, n: p. dobava drva iz šume, dobava električnosti za fabriku (čl. 782.).

Realni su tereti stvarnopravni institut, opterećuju samu stvar; iz njezine vrijednosti ima se ovlaštenik namiriti. U tom su slični realni tereti založnomu pravu. No pojedina činidba može se pretvoriti u osobni dug.

»Vjerovnik realnoga tereta nema ni koje osobne tražbine protiv dužnika, već samo pravo, da bude namiren iz vrijednosti opterećene nekretnine.

No pojedina činidba biva nakon tri godine, otkad je dospjela, osobni dug, za koji nekretnina više ne jamči (čl. 791.).

Posljednja vrsta ograničenih stvarnih prava, založno pravo, obrađena je također osobitom pomnjom, uz uvažava-

nje, kako treba, interesa stranaka, vje-
rovnika i dužnika, kao što i općih inte-
resa, interesa društva.

Najprije normira zakonik nepokretno
založno pravo, kojega razlikuje tri forme
prema funkcijama, što ih ima da izvršuje
moderno založno pravo, u jednu ruku da
osigura određenu osobnu tražbinu, u
drugu ruku da mobilizira vrijednost tla.

Prvoj svrsi služi *Grundpfand-
verschreibung*, hipoteka; prvoj i
drugoj *Schuldbrief*, založnica, dok
treća forma, *die G ü l t*, služi isključivo
interesima realnoga kredita. (Ispor. moje:
»Rasprave o modernom založnom pravu«
str. 49. i sl.)

Napomenute forme nepokretnoga za-
loznoga prava mogu se upotrebiti i za
osiguranje obligacija javnoga zajma, ko-
jima posvećuje zakonik posebne norme (čl.
875.—883.).

Založno pravo na pokretnim
stvarima može se osnovati također na
više načina.

Prije svega kao t. z. ručni zalog, gdje se založena stvar prenosi u posjed založnomu vjerovniku (čl. 884.). To je pravilo, pa zakonik najprije normira taj pravni odnošaj.

U savezu s ručnim zalogom uređuje Zakonik pravo retencije, što ga daje vjerovniku na pokretnim stvarima i vrijednosnim papirima, koji se nalaze u njegovom posjedu s voljom dužnika. Te stvari može vjerovnik pridržati, dok bude namiren za svoju tražbinu, ako je tražbina dospjela i ako je ona po svojoj naravi u savezu sa pridržanim predmetom. Ne bude li vjerovnik namiren niti inače dovoljno osiguran, može pridržane stvari prodati poput ručnoga zaloga, nakon što je obavijestio dužnika (čl. 898.).

Stvari, koje se po svojoj naravi ne mogu unovčiti, ne mogu biti predmet prava retencije (čl. 896.).

Dalje uređuje zakonik napose založno pravo na tražbinama i drugim pravima.

Založiti mogu se sva prava, koja se mogu prenijeti. Traži se ovdje pismeni založni ugovor i predaja isprave (čl. 899. i sl.). Kao dalji način zalaganja pokretnih stvari predlagala je osnova zakonika t. z. *F a h r n i s s v e r s c h r e i b u n g*.

To je upis (popis) založenih pokretnina u javni založni protokol onoga kotara, gdje zalagatelj ima svoje prebivalište i kotara, gdje je redovno mjesto založenih stvari.

Ovaj način zalaganja propisivala je osnova za stvari, što ih dužnik treba za obavljanje svojega zvanja ili obrta, kojih dakle ne može prenijeti u posjed vjerovniku kao ručni zalog, jer bi inače postao nesposoban za rad i privredu.

No marva, zalihe i skladišta robe mogu se i na ovaj način založiti samo za tražbine novčanih zavoda i udrugâ ovlaštenih po oblasti, da se bave takovim poslovima.

Određivala je ovako osnova radi toga, da stane na put zlorabama, koje bi mogao počinjati vjerovnik u lihvarske svrhe (kod zalaganja marve) ili dužnik, da prevari

svoje vjerovnike (kod zalihä i skladišta robe).

Zakonik međutim prihvaća ovaj način zalaganja samo kod marve za tražbine napomenutih novčanih zavoda čl. 885.

Nakon toga normira zakonik napose založno pravo zalagaonicâ, što se bave primanjem pokretnih zaloga. Potanje propise o tom prepušta kantonalnomu pravu (čl. 907.—915.).

Isto tako o založnicama, kakove izdavaju zavodi, koji se bave prometom nepokretnih zaloga, određuje zakonik samo glavna načela, a potanje prepušta zakonodavstvu saveza (čl. 916.—918.).

Treći odio stvarnoga prava uređuje posjed i grunтовnicu.

Zakonik raspravlja oba instituta zajedno, jer se ovdje radi o formi, u kojoj se javljaju stvarna prava u prometu.

Onakovu važnost, kakovu ima grunтовnica za nekretnine, ima posjed za prava na pokretnim stvarima, ova se prava prikazuju u prometu po posjedu. U posjedu

gledamo vlasnika odnosno ovlaštenika drugoga prava, koje može biti predmet posjeda.

Prema tomu kao što za postanak i prijenos prava na nekretninama treba upis u gruntovnicu, tako je za stečenje prava na pokretnim stvarima pretpostavka stečenje posjeda: vlasništvo, uživanje, založno pravo osnivaju se tako, da se prenese posjed.

Dalje kao što upis u gruntovnicu osniva predmnjevu u korist upisanoga, da mu u istinu pripada upisano pravo; tako posjed osniva predmnjevu za posjednika, da mu u istinu pripada ono pravo, koje on faktično izvršuje po svojem posjedu (čl. 930., 931. i 937.).

Napokon upis u gruntovnicu osniva predmnjevu u korist trećih osoba, da je upisani u istinu ovlaštenik. Tko se pošteno pouzdaje u upis, taj stječe vlasništvo ili založno pravo, makar prednik nije vlasnik.

Isto tako posjed osniva predmnjevu u korist trećih osoba. Poštenu stečnik može se osloniti na to, da je posjednik vlasnik;

stoga, ako mu je posjednik predao stvar, stječe on vlasništvo i onda, ako predavalac nije bio vlasnik.

Posjed označuje zakonik kao faktičnu vlast nad stvarju (čl. 919.). Razlikuje samostalni i nesamostalni posjed stvari. Pored toga priznaje također posjed prava kod zemljišnih služnosti i realnih tereta. (Ispor. moju raspravu: Posjed stvari i posjed prava prema svome najnovijem razvoju [Zagreb 1907.] str. 6. i sl. str. 36.)

Slijedeći naslov posvećen je *g r u n t o v n i c i*, koja je, kako već napomenusmo, tako važna za prava na nekretninama, za njihov postanak, prijenos i prestanak.

Zakonik normira najprije organizaciju gruntovnice, zatim postupak kod upisivanja te važnost (učinak) upisa (čl. 942.—977.).

Napokon zaključni naslov sadržaje u prvom poglavlju propise o primjeni dosadašnjega i novoga prava; načelo, da zakoni ne djeluju natrag, iznimke od toga načela, te primjenu njegovu u pojedinim pravnim područjima (čl. 1.—50.).

Drugo poglavlje sadržaje propise o uvađanju novoga prava te o prijelazu iz dosadašnjega pravnoga stanja u novo (čl. Toliko u kratko o sadržaju zakonika. 51.—63.).

Taj sadržaj u svakom je pogledu znamenit. Osnovan na dosadašnjem pravu, uvažava posvuda i potrebe napretka. Sretno spaja postulate znanosti sa shvaćanjem i potrebama naroda.

Što se pak tiče f o r m e zakonika, ova je upravo uzorna.

Svaki zakon mora težiti za tim, da bude što više razumljiv. Što razumljiviji je zakon, to lakše postizava on svoju svrhu, to lakše osvjedočava i poučava one, kojih odnošaje uređuje, to lakše polučuje dobrovoljno obdržavanje svojih propisa.

No stoji i to, da zakon ne može da govori uvijek tako, da bi svaki građanin, kome progovara, upravo sve razumio.

I pravo ima svoj posebni »tehnički« jezic. (Ispor. o jeziku u pravu moje predavanje: »Osnova autentičnoga prijevoda

općega građanskoga zakonika«. Mjesečnik 1903. str. 492. i sl.)

Nije po tom lako, govoriti znanstveno, stručno a opet što razumljivije.

Švicarskomu zakoniku polazi to za rukom tako, da mu nema u tom pogledu premca među novijim zakonicima. Ne samo da nadkriljuje on njemački građanski zakonik, u kojem ima mnogo kazuistike i apstraktnoga govora, nego se odlikuje i pred francuskim zakonikom po obilju svojega sadržaja kao što i po tom, što govori preciznije i što mu je sistem pregledniji.

Milina je čitati švicarski zakonik: kratki paragrafi, puni sadržaja, a govore jasno i razgovijetno.

Kako zakonik pogada shvaćanje naroda te ga jasno izražava, pa kako hoće da i ostane u skladu s tim shvaćanjem, lako je mogao, kako znademo, mnogo toga prepuštiti sudovanju sudova.

A opet radi toga, što mnogo prepušta sucu, a u drugu ruku kantonalnome pravu, mogao je zakonik biti pisan onako jedno-

stavno i lako, te se ne upuštati u kazuističke detalje.

U kratko: švicarski je zakonik po svojem sadržaju i po formi remek djelo, narodnoga karaktera.

Opsipavaju ga stoga svakom hvalom ne samo Švicari već također inozemstvo. [Ispor. među ostalim: Professor dr. Max Gmür, Was bringt uns das schweizerische Zivilgesetzbuch? (Bern 1908.). Kohler, Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft, 22. Bd. str. 148., Laband, Juristen-Zeitung XIII. br. 15. str. 833. i sl. Osobito: Rümelin, Das neue schweizerische Zivilgesetzbuch. Rede (Tübingen 1908.) Također: Bagel u Grünhutovom Zeitschrift svezak XXXV. (1909.) str. 97.]

»Zavidni su malenom narodu, koji je rodio velikoga zakonodavca te imao moralne snage, da sluša njegovu riječ« (Gmür).

Radosno očekuje švicarski narod blagodati, što mu ih donosi njegov zakonik.

Važno će biti djelovanje švicarske

prakse, koja će imati ne samo da primjenjuje zakon, već i da ga dalje razvija.

A podupirat i vodit će je kod toga pravna znanost, kao što je i zakonik stvorio muž znanosti.

*

Pravničko društvo nije međutim samo priopćivalo i ocjenjivalo reforme, što se provadaju u drugim državama, već je i samo poticalo reforme našega prava te stavljaló prijedloge u tom smislu.

Da napomenem samo rasprave i prijedloge o reformi građanskoga postupka. (Ispor. osobito Mjesečnik 1906. br. 5.)

Zatim rasprave i prijedloge o reformi građanskoga zakonika. (Od godine 1905. ovamo.)

Prijedlog, da se načelne rješidbe našega vrhovnoga sudišta publiciraju službeno. (Ispor. Mjesečnik 1907. str. 71.)

Da bi se pospješile reforme našega prava te lakše provadale, isticano je više puta, kako bi trebalo, da se stvori kod ze-

maljske vlade zakonodavna komisija, koja bi imala sastavljati osnove zakona, što ih treba naš pravni život.

To je napose preporučio zemaljskoj vladi upravni odbor pravničkoga društva u svojem izvješću, upravljenom na zemaljsku vladu u sjednici 4. srpnja 1903. (Mjesečnik 1903. str. 637.)

Doduše mnogi važni prijedlozi pravničkoga društva nisu dosele oživotvoreni. Ali nije tomu krivo pravničko društvo, već druge one prilike, radi kojih u opće slabo napredujemo, tako da moramo živjeti u mnogom pogledu po nezgodnim i zastarjelim patentima i naredbama.

Mnogo su bez sumnje krive i političke prilike, u kojima se nalazi naša domovina. Te prilike, bojim se, ne će tako brzo postati povoljne, jer ih ne stvara samo naša domovina, a opet u domovini se mnogo politizira i tamo, gdje ima malo političke obrazovanosti.

Bude li sada pravni razvoj u svemu

ovisan od političkih prilika, on će uvijek zapinjati.

Ali ipak ima takovih grana pravnoga života, koje nemaju neposredno posla s politikom. Barem te grane, osobito gdje smo autonomni, trebalo bi unapređivati.

Pravničko je društvo stavljalo takove prijedloge, koji nemaju posla s politikom, pa bi se mogli lako oživotvoriti.

Tako prijedlog, da se načelne rješidbe vrhovnoga sudišta publiciraju službeno.

Isto tako prijedlog, da se osnuje zakonodavna komisija. Ovo bi bio organ stručni, koji ne bi smio biti ovisan od osobnih promjena, što se često zbivaju kod vlade prema političkim i raznim drugim obzirima, rijetko prema strukovnim. Imao bi izrađivati zakonske osnove za sve grane pravnoga života gdje smo autonomni.

Tako bi se našem saboru pružalo uvijek dosta gradiva za ozbiljne i stvarne rasprave.

Pravničko će društvo međutim i dalje u svojem djelokrugu raditi i nastojati oko

unapređivanje našega pravnoga života.
A ja i ovom zgodom zahvaljujem svima,
koji su upravu društva podupirali u tom
nastojanju, pojedincima kao što i slavnim
oblastima.

